

Mehmet Rauf Onursal (1909-1974)

Rauf Onursal 1909 yılında Kütahya'da dünyaya gelmiştir. İsmail Bey ve Zekiye Hanım'ın oğludur. İlk, orta ve lise eğitimini Kütahya'da tamamlayan Onursal, 1930 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra aynı yılın Ağustos ayında Terme, Haziran 1931'de Torbalı ve Kasım 1933'te İzmir Savcı Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Daha sonra Torbalı Sulh Hakimliği'ne atanmış; ancak göreve başlamadan 1935 yılının Nisan ayında Afyon Aza Muavinliği'nde görevlendirilmiştir. Askerlik vazifesini yaparken hâkimlik görevinden istifa etmiş, terhis olduktan sonra bir süre Ankara'da serbest avukatlık yapmıştır. Daha sonra İzmir'e gelen Onursal, burada siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. İzmir'de ilk olarak Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Güzelyalı teşkilatına üye olan Onursal daha sonra CHP'den istifa ederek siyasi hayatına yeni kurulmuş olan Demokrat Parti (DP) ile devam etmiştir.

Rauf Onursal, DP İzmir il teşkilatı kurulduktan sonra partinin birçok organizasyonunda görev almış, parti kademelerinde çeşitli vazifelerde bulunmuştur. Onursal, DP'nin teşkilat açılışlarına katılmış, düzenlenen mitinglerde ve parti toplantılarında ateşli konuşmalar yapmış, teşkilat mensupları ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Onursal'ın özellikle İzmir'in ilçelerinde düzenlenen DP faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldığı, buralarda halkı etkileyen konuşmalar yaptığı ve hatipliği ile ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bu durum sadece İzmir merkezinde değil, ilçe teşkilatlarında da Onursal'ın tanınırlığını artıran bir etki yaratmıştır. Rauf Onursal, DP'nin muhalefette yer aldığı 1946-1950 yılları arasında İzmir'de Merkez ilçe, Yalılar Bucağı, Güzelyalı Ocağı ve çeşitli ilçe teşkilatlarının müteşebbis heyetlerinde yer almış ve il idare kurulu üyeliği görevine seçilmiştir. Onursal'ın bu dönemde DP İzmir il idare kurulu ikinci başkanı olarak görev alması, İzmir siyasi çevrelerinde etkili bir isim olması açısından anlamlıdır. Özellikle DP İzmir il idare kurulu başkanı olan ve hem İzmirililer hem de Demokrat Partililer tarafından saygı duyulan Ekrem Hayri Üstündağ'dan sonra gelen ikinci isim olması bu durumu gözler önüne sermektedir.

1946 yılında yeni kurulan ve teşkilatlanma çalışmaları devam eden DP'nin, bünyesinde özellikle genç politikacılara yer vermeye gayret gösterdiği dikkati çekmektedir. Bu durum İzmir DP il teşkilatında da görülebilmektedir. Bu kapsamda Rauf Onursal'ın İzmir'de adını duyurmaya başlayan ve zaman içinde halk tarafından tanınarak siyasi popülaritesini artıran isimlerden biri olduğu belirtilebilir. Ancak çok partili hayata geçiş sonrasında İzmir'in siyaset sahnesinde popüler hale gelen bazı isimlerin, bir süre sonra anlaşmazlığa düşerek DP il teşkilatı içinde hizipleştiği görülmektedir. Bu hiziplerden birinin lideri olarak da Rauf Onursal öne çıkmaktadır. Özellikle Rauf Onursal ile Osman Kibar arasında bir uyuşmazlık yaşandığı, bu uyuşmazlığın Onursal'ın adının yer aldığı "*Aktay Motoru davası*" ile su yüzüne çıktığı iddia edilmektedir. Söz konusu dava siyasi değil, Onursal'ın ticari işleri ile alakalı bir davadır. Rauf Onursal 14 Mayıs 1950 seçimlerinin ardından sonuçlanan davadan beraat edecektir. Bununla birlikte 1950 genel seçimlerine hazırlıkların başladığı bir dönemde patlak veren anlaşmazlığın, partililer tarafından gündemde tutulmak istenmediği anlaşılmaktadır. Belirtmek gerekir ki Rauf Onursal ile anlaşmazlık yaşayan partililer arasında Osman Kibar'ın yanı sıra Haydar DüNDAR, Hüsamettin Petek ve Muhittin Erener gibi isimler de yer almaktadır. DP İzmir il teşkilatında özellikle il merkezinde oldukça popüler olan bu isimlere karşın Rauf Onursal'ın partinin diğer kademeleri ve il idare kurulu tarafından desteklendiği öne sürülebilir. 1950 seçimleri sonrasında parti içinde ve İzmir teşkilatında yaşanan görev değişimleri bu iddiayı desteklemektedir.

Rauf Onursal, 1950 Genel Seçimleri öncesinde İzmir DP il teşkilatının seçim çalışmalarında yer almıştır. Hatta 1950 seçimlerinde DP listesinden milletvekili adayı olacağı ifade edilmektedir. Ancak Onursal, mahkemede devam etmekte olan bir davası olduğunu belirterek bu davanın sonuçlanmasının seçim sonuna kalması ihtimali ile milletvekili

adaylığından çekildiğini açıklamıştır. 14 Mayıs 1950 günü yapılan milletvekili seçimlerinde İzmir’de DP birinci parti olur ve dönemin seçim sistemi gereği İzmir’den seçime giren tüm DP adayları milletvekili olarak TBMM’ye katılır. Milletvekili seçilenler arasında DP il idare kurulu başkanı Ekrem Hayri Üstündağ ile birlikte birçok il idare kurulu üyesi bulunmaktadır. Bu durumda seçimler sonrasında yeni idare kurulunda kimlerin yer alacağı tartışmaları yaşanır. DP Genel Merkezi’nin müdahalesi ile yeni idare kurulu üyeleri belirlenir ve DP İzmir il örgütünün 1950 seçimleri sonrasındaki yeni başkanı Rauf Onursal olur.

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan milletvekili seçimleri sonrasında aynı yıl içerisinde yerel seçimler de gerçekleşmiştir. DP il başkanı Rauf Onursal 1950 yılı Ağustos ayı başında verdiği bir beyanatta, İzmir’de belediye seçimlerine yönelik çalışmaların başladığını ilan etmiş, DP’nin İzmir’de yerel seçimleri de kazanacağına dair umutlu olduklarını dile getirmiştir. 1950 belediye seçimlerine yönelik propaganda toplantıları sırasında Rauf Onursal yoğun bir çalışma yürütmüş ve yapılan birçok toplantıda CHP’nin belediyecilik anlayışını eleştirmiştir. DP’lilerin yerel seçimlerde en çok üzerinde durduğu nokta, 14 Mayıs 1950 seçimleri sonrasındaki iktidar değişiminin yerel seçimlere de yansması arzusudur. DP’lilere göre ancak bu şekilde yerel yönetimler halka hizmet götürebilecek ve verimli çalışabilecektir. 3 Eylül 1950 tarihinde gerçekleşen Belediye seçimlerinde İzmir’de, Seferihisar ve Torbalı haricinde seçimi DP kazanmıştır. DP İzmir il başkanı Rauf Onursal, DP belediye meclis üyesi listesinde yer alan adaylar içindedir ve 27 oy farkı ile yedek adaylar arasında kalmıştır. Bu durumun Rauf Onursal’ın belediye başkanı seçilmesine engel olmadığı ve belediye başkanının yedek üyeler arasından da seçilebileceği açıklanır. Ancak az bir oy farkı ile bile olsa Rauf Onursal’ın seçimlerde yedek üyeler arasında kalması ilgi çekicidir. Bu durum Onursal karşıtı hizbin özellikle İzmir merkezinde etkili olduğunu göstermektedir. 12 Eylül 1950 tarihinde belediye binasında yapılan toplantıda gerçekleşen gizli oylama sonucunda Hulusi Selek yerine İzmir’in yeni belediye başkanı olarak Rauf Onursal’ın seçildiği ilan edilmiştir.

Rauf Onursal, İzmir Belediye Başkanı seçildikten sonra DP İzmir il idare kurulu başkanlığından ayrılmıştır. Ancak partinin çalışmalarına aktif olarak destek vermeye devam etmiş, toplantılarına katılmış ve buralarda belediye çalışmaları hakkında bilgi vermiş, seçim çalışmalarına destek olmuştur. Onursal’ın, belediye başkanı seçildikten sonra özellikle CHP ve CHP lideri İsmet İnönü hakkında daha agresif bir siyasi dil kullanmaya başladığı dikkat çekmektedir. Örneğin İsmet İnönü’nün “*sakit halife*” gibi sınır dışı edilmesini istemiştir. Bu öneri sadece CHP’liler tarafından değil bazı DP’liler tarafından da eleştirilmiş ve yersiz bulunmuştur. Ayrıca yine Onursal’ın önerisiyle “*yaşayan kimselerin adlarını taşıyan umumi yerlerin isimlerinin değiştirilmesi*” İzmir Belediye Meclisi tarafından kabul edilmiş ve şehirde İsmet İnönü adını taşıyan dört yerin adı değiştirilmiştir. İsmet İnönü ile ilgili bir diğer hadise, İzmir’de bulunan İnönü’nün doğduğu evin 1951 yılında belediye tarafından istimlak edilerek satışa çıkarılması olayıdır. Daha önceki dönemlerde müze olarak tasarlanan ev satışa çıkarılınca İzmirli CHP’liler tarafından satın alınması gündeme gelmiş ve ev Şerif Remzi Reyent tarafından satın alınmıştır. 1953 yılı sonunda CHP’nin mal varlığına el konulmasına dair kanun gündeme gelip CHP İzmir il binasına el konulduğunda söz konusu bina, Reyent tarafından CHP il merkezi olarak kullanılmak üzere partiye tahsis edilmiştir.

Rauf Onursal’ın belediye başkanlığı döneminde yerel gündemi meşgul eden bir diğer hadise; Onursal’ın kayınpederi Nevruz Akgün, Ali Rıza Akıncı ile Hulusi Ertöz’ün adının geçtiği Çiğli Kaklıç ve Balatçık’ta dört yüz dönüm arazinin ele geçirilerek burada tarım yapıldığı iddiasıdır. Bu iddia İzmir DP teşkilatı içinde huzursuzluklara sebep olmuş ve valilik tarafından bir teftiş heyeti oluşturulmuştur. Heyetin incelemeleri sonucunda söz konusu kişilerin kullanımında olan toprakları tahliye etmesine karar verilir. Arsa meselesi öncesinde belediye meclis üyeleri arasında hizip

münakaşalarının yaşandığı ve söz konusu meselenin ortaya çıkmasında bu münakaşaların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Hatta İzmir’de etkili olan DP’lilerden Halim Alanyalı Adnan Menderes ve Celal Bayar’a olayları anlatan bir mektup yazarak meselenin önünün alınmasını rica etmiş, aksi halde bu durumun “*vahim neticeler*” doğuracağına inandığını ifade etmiştir. Söz konusu olaylar İzmir’de DP’yi destekleyen iki yerel gazeteyi de taraf haline getirmiş ve DP yanlısı basında da bir ihtilaf yaratmıştır. Özellikle Demokrat İzmir gazetesi Rauf Onursal karşıtı bir yayın politikası izlemektedir. Demokrat İzmir, belediye meclisinde yaşanan gelişmeler ve hizipler arası tartışmalarda Onursal karşıtı hizbi desteklemektedir. Gazete, arsa meselesini konu alan bir yazı dizisi hazırlayarak meselenin vatandaşa olan yansımalarına ve konu hakkındaki tepkilere uzun uzun yer vermiştir. Buna karşılık Yeni Asır gazetesi ise Onursal aleyhine herhangi bir haber yapmamış ve çıkan haberleri “*gevezelik*” olarak değerlendirmiştir. Meselenin büyümesi üzerine duruma el koyan DP Genel İdare Kurulu, çareyi DP İzmir il idare kurulunu feshederek yeni bir kurul oluşturmakta bulmuştur. Bu sırada aralarında Onursal’ın da bulunduğu İzmir teşkilatında anlaşmazlık yaşayan parti üyeleri Ankara’ya çağırılmış ve yapılan toplantı sonrasında partililer arasındaki gerilim azalmıştır. Bununla birlikte yapılan ilk il kongresinde delegelerden en çok oyu alarak il idare kuruluna tekrar seçilen kişi Rauf Onursal olmuştur. Söz konusu gelişmeler, parti içi hizipleşmenin ve Rauf Onursal’ın DP İzmir teşkilatındaki kayda değer etkisinin belediye başkanlığı döneminde de devam ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Rauf Onursal belediye başkanı seçildikten sonra İzmir’in imar planı oluşturulmasına yönelik çalışmalara hız vermiştir. Bu kapsamda bir müsabaka düzenlenmiş, yerli ve yabancı katılımcılar arasından Kemal Ahmet Arü başkanlığındaki bir ekibin imar planı müsabakayı kazanmıştır. Söz konusu imar planını uygulamaya koymak üzere adımlar atılmışsa da şehrin tahminlerden hızlı gelişmesi üzerine plan uygulamaya konulamadan rafa kaldırılmıştır.

Onursal’ın belediye başkanlığı döneminde temelleri atılan bir diğer konu ise Sarı Kışla’nın yıkılması meselesidir. Kışlanın yıkılmasına Onursal’ın belediye başkanlığı sona erdikten sonra 1955 yılında başlanmış olsa da yıkım için gerekli işlemler ve anlaşmalar Onursal’ın belediye başkanlığı döneminde tamamlanmıştır. Yol ve cadde yapımı da Onursal’ın başkan olarak önem verdiği konular arasındadır. Varyant yolu olarak bilinen ve günümüzde “*Birleşmiş Milletler Caddesi*” olarak kullanılmaya devam edilen yol, bu dönemde yapılan yolların en ünlülerinden sayılabilir. Kanalizasyon ağının genişletilmesi, Karşıyaka ve İnciraltı Plajı’nın yapımı, belediye otobüslerinin sayısının artırılması, Belediye ekmek fabrikası, Fuar Spor ve Sergi Sarayı, Eşrefpaşa ve Belediye merkez evlendirme daireleri, parklar, kültür sahaları, eğlence yerleri, mezarlıklar, çeşitli pazaryerlerinin yapımı gibi faaliyetler Rauf Onursal’ın belediye başkanlığı döneminde hayata geçirilmiştir. Ayrıca yeni elektrik santralleri ile elektrik üretimi artırılmış böylece elektrik verilemeyen bazı bölgelere elektrik verilmeye başlanmış, su ihtiyacını karşılamaya yönelik adımlar atılmış ve bu konuda bir takım iyileştirmeler yapılmış, havagazı üretimi artırılmıştır.

1954 Milletvekili seçimleri öncesinde İzmir’de DP listesinden milletvekili adayı olarak yer alacaklar arasında Rauf Onursal’ın adı da geçmektedir. Kulislerdeki beklenti gerçekleşir ve Rauf Onursal, 17 Mart 1954 tarihinde İzmir Belediye Başkanlığı görevinden istifa ederek Demokrat Parti listesinden 1954 milletvekilliği seçimlerine katılmıştır. Onursal yerine belediye başkanlığına meclis üyelerinden Selahattin Akçiçek seçilmiştir. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlere İzmir’de geniş bir katılım olmuş, DP birinci parti olarak seçimi tamamlamıştır. 1954 seçimlerinde yerel basına göre Rauf Onursal İzmir merkez ilçede 102.562, İzmir il genelinde ise 229.720 oy alarak milletvekili seçilmiştir.

Rauf Onursal 1954 seçimlerinde milletvekili seçildikten sonra mecliste Dâhiliye Encümeni üyesi görevini ifa etmiştir. Bununla birlikte Onursal’ın meclis çalışmalarında aktif bir şekilde görev almadığı dikkat çekmektedir. Bu durumun

sebebinin ise Onursal'ın milletvekili seçildikten sonra yapılan DP'nin Dördüncü Büyük Kongresi'nde DP Genel İdare Kurulu üyeliğine seçilmesi olduğu ifade edilebilir. Bu noktada Onursal'ın mesaisini büyük ölçüde DP Genel Merkezi'ndeki çalışmalar ile meşgul olarak geçirdiği öne sürülmektedir. Ayrıca İzmir DP il teşkilatı ile olan bağına da sürdüren Onursal, milletvekili olarak İzmir'de partisinin toplantılarına katılmaya ve buradaki çalışmalara destek olmaya devam etmiştir. Ancak bir milletvekili olarak meclisteki oylamalara katıldığı da görülmektedir. Adıyaman'ın il olması, Kırşehir'in ilçe yapılması, İzmir'de Ege Üniversitesi'nin kurulması, 6-7 Eylül Olayları sırasında zarar görenlerin zararlarının giderilmesi gibi konularda yapılan oylamalara katılan Onursal, bu konularda yapılan oylamalarda olumlu oy kullanmıştır.

Normal şartlarda 1958 yılında yapılması gereken genel seçimlerin erkene alınarak 1957 yılı içinde yapılmasına karar verildikten sonra tüm ülkede olduğu gibi İzmir'de de partiler nezdinde milletvekili adaylarını belirlemeye yönelik hazırlıklar başlamıştır. Bu kapsamda Rauf Onursal'ın yeniden milletvekili adayı olacağı iddiası gündeme gelir. 2 Ekim 1957 tarihinde İzmir'de yapılan aday yoklamasında seçilen DP milletvekili adayları arasında Rauf Onursal da bulunmaktadır. 8 Ekim 1957 tarihli gazetelerde İzmir DP milletvekili adaylarının isimleri açıklanır. Açıklanan adaylar arasında beklentilere uygun olacak şekilde Rauf Onursal da bulunmaktadır. 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekili seçimleri tartışmalı geçse de seçim sonuçlarına göre İzmir'de DP birinci parti olarak seçimi tamamlamıştır. Basına göre bu seçimde İzmir'de toplam 217.607 oy alan Rauf Onursal DP İzmir listesinden tekrar milletvekili seçilmiştir. 1957 seçimleri sonrasında tekrar İzmir milletvekili seçilen Onursal, ilk milletvekilliği döneminde olduğu gibi meclisteki oylamalara katılmıştır. Ancak Onursal'ın meclisteki çalışmalarının bununla sınırlı kaldığı, herhangi bir kanun teklifinde bulunmadığı görülmüştür. Onursal, ikinci dönem milletvekilliği sırasında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan kültür anlaşmasının onaylanması, kadınların siyasi haklarına ilişkin sözleşmenin onaylanması hakkındaki kanun, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü'nün 1960 yılı bütçesine dair oylamalarına katılmış ve bu kanun teklifleri hakkında olumlu oy kullanmıştır.

Rauf Onursal, 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında tutuklanan ve Yassıada'da yargılanan isimler arasındadır. Onursal'ın yargılandığı davalar; Anayasayı İhlal, Demokrat İzmir Gazetesi'nin Tahribi, Vatan Cephesi, Gayrimeşru Servet İktisabı davalarıdır. Bu davalar sonucunda müebbet hapis cezası almış ve dönemin ileri gelen diğer Demokrat Partilileri ile Kayseri Cezaevi'ne gönderilmiştir. Kayseri Cezaevi'nde bulunan Rauf Onursal daha sonra diyabet ve hipertansiyona bağlı olarak sürekli ilerleyen hastalıklarını gerekçe göstererek cezasının tamamen kaldırılmasını talep etmiştir. Bu talebi olumlu sonuçlanan Onursal, 1964 yılında cezaevinden tahliye edilmiştir. Rauf Onursal 1960 darbesi sonrasında bir daha siyasi hayatta yer almamıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra bir süre oğlu İsmail Yavuz Onursal ile birlikte Almanya'da yaşamıştır. Almanya'da yaşadığı sırada diyabete bağlı gelişen kangren sonucunda bir bacağı kesilmek durumunda kalan Onursal, daha sonraki yaşamını protez bacak ile idame ettirmiştir. Almanya'dan döndükten sonra Süt Endüstri Kurumu, Güven Sigorta ve Maden Tetkik Arama gibi bazı kurumlarda yönetim kurulu üyeliği görevini üstlenmiştir. Türkiye'ye geri döndükten sonra 1971 yılına kadar İstanbul'da ikamet eden Rauf Onursal daha sonra İzmir'e yerleşmiş ve hayatının sonuna kadar burada yaşamıştır.

Rauf Onursal, Sabiha Nevin Hanım ile evlenmiştir. İsmail Yavuz (1948), Fatma Aysu (1951) ve Mehmet Oğuz (1952) adlı üç çocuk babasıdır. 23 Ağustos 1974 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonrasında vefat etmiştir. Rauf Onursal, Bornova'ya bağlı Altındağ'da bulunan Kokluca Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Aymelek UÇAR

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CA)

CA, 030-11-1-0-218-38-11.

CA, 030-01-0-0-18-102-23.

CA, 030-11-1-0-309-42-5.

Gazeteler

Anadolu, 29 Aralık 1952.

Anadolu, 17 Mart 1954.

Demokrat İzmir, 28 Aralık 1947.

Demokrat İzmir, 12 Temmuz 1950.

Demokrat İzmir, 3 Mart 1952.

Demokrat İzmir, 27 Mart 1952.

Demokrat İzmir, 26 Nisan 1952.

Demokrat İzmir, 18 Haziran 1952.

İzmir, 4 Haziran 1946.

Vatan, 13 Eylül 1950.

Yeni Asır, 3 Haziran 1946.

Yeni Asır, 13 Mart 1952.

Yeni Asır, 3 Mayıs 1952.

Yeni Asır, 9 Temmuz 1952.

Yeni Asır, 12 Eylül 1952.

Yeni Asır, 29 Aralık 1952.

Yeni Asır, 17 Mart 1954.

Yeni Asır, 4 Mayıs 1954.

Yeni Asır, 7 Mayıs 1954.

Yeni Asır, 30 Ekim 1957.

Zafer, 8 Ekim 1957.

Kitap, Makale ve Tezler

ÇAKMAK, Fevzi, “Çok Partili Hayata Geçiş Süreci ve İzmir (1946-1950), **İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih**, C. 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2013, ss. 319-341.

ÇAKMAK, Fevzi, “Demokrat Parti İktidarında İzmir (1950-1960)”, **İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih**, C. 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2013, ss. 342-371.

ÇOLAK, Filiz, **Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu ve Gelişimi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1995.

ÇOLAK, Filiz - KAYA, Ferhat, “Rauf Onursal'ın İzmir Belediye Başkanlığı ve Dönemindeki Çalışmaları (1950-1954)”, **Yeni Fikir Dergisi**, Sayı:23, Aralık 2019, ss. 27-46.

DEMİRCİ, Aytaç - DÜVENCİ, Yusuf Ziya, **Bir Mücadele Gazetesi! Demokrat İzmir**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018.

FENİK, Mümtaz Faik, “Onursal'ın Sözleri ve İnönü Meselesi”, **Zafer**, 17 Mart 1951, s. 1,4.

GEDİKLER, Hülya Gölgesiz, **1950'li Yıllarda İzmir**, Şenocak Yayınları, İzmir 2012.

KAYA, Ferhat, **Belediye Başkanlığından Yassıada'ya Bir Yaşam Öyküsü M. Rauf Onursal (1909-1974)**, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2020.

ÖZTÜRK, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- X. DÖNEM (1954-1957)**, Cilt. 2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, No.24, B.y.y.

ŞENEL, Aymelek, **Demokrat Parti İzmir İl Örgütü (1946-1960): Muhalefetten İktidara Bir Siyasal Partinin Yerel Politikası**, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa 2018.

TBMM Albümü (1920-2010), 2. Cilt 1950-1980, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TUNCER, Erol, **1954 Seçimleri**, TESAV Yayınları, Ankara 2011.

TUNCER, Erol, **1957 Seçimleri**, TESAV Yayınları, Ankara 2012.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-rauf-onursal-1909-1974/?pdf=7226> adresinden erişilmiştir